26/4 - Tweewekelijkse uitgave van het Humanistisch Verbond - 20 februari 1971

HUMANIST

VOLKSTELLING:

ONDER PROTEST!

Onder een deel van de tegenstanders van de volkstelling is een heel merkwaardig gevoel ontstaan. Hadden zij aanvankelijk met een zekere voldoening geconstateerd dat hun verzet door steeds meer mensen gedeeld werd; de laatste weken gaan zij zich steeds onbehaaglijker voelen door de letterlijk angstaanjagende onzin, verdachtmakingen, hele leugens en halve waarheden die steeds luider in het kamp der tegenstanders opklinken. Van een verhoogde waakzaamheid jegens de aangekondigde plannen, een uit redelijkheid geboren oppositie, is in sommige kringen al afgedwaald tot een extreem verzet, bijvoorbeeld door het in het openbaar verbranden van de tellingskaarten. Wie, behalve natuurlijk zij die er nadrukkelijk een 'rotzooitje' van willen maken, kan met zo'n ontwikkeling tevreden zijn? Zeker niet het Humanistisch Verbond, dat al jaren — en op goede gronden — tegen de volkstelling, zoals die tenslotte gehouden wordt, protesteert.

In een vele jaren geleden begonnen correspondentie met zowel de minister van Binnenlandse Zaken als met het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft het verbond zich altijd met name verzet tegen de wijze waarop naar de levensovertuiging werd gevraagd. Ten eerste omdat het humanisme werd (en nòg wordt) gerangschikt onder de kerkelijke gezindten en ten tweede omdat de maatstaven die gelden voor het invullen van humanist zwaarder, moeilijker en misleidender zijn dan die van de andere denominaties. Het is moeilijk te verkroppen dat terwijl deze bezwaren bij de minister bekend mochten worden verondersteld, hij niettemin de Kamer meedeelde met het HV over de wijze van telling overeenstemming te hebben bereikt.

Mocht om deze redenen al aan de statistische betrouwbaarheid van de volkstelling worden getwijfeld; dit gevoel wordt nog versterkt door het ontbreken van voldoende waarborgen ten aanzien van de anonimiteit en de daaruit voortvloeiende, ontoelaatbaar te achten inbreuk op de privacy van iedere Nederlander. Bij de vraagstelling naar de kerkelijke gezindte zullen bovendien vele z.g. 'randkerkelijken', die men naar de praktijk tot de kategorie 'geen kerkelijke gezindte' kan rekenen (en die zichzelf veelal ook als zodanig beschouwen) door de vraagstelling (en vooral door de suggestieve toelichting) toch een kerkelijke gezindte opgeven. Op de voorhand kan men daarom vaststellen dat de vraag naar de kerkelijke gezindte gegevens zal opleveren die in absolute zin en in onderlinge relatie geen ware afspiegeling van de werkelijkheid zijn. Een (anonieme!) NIPO-enquête kwam, kort na de volkstelling van 1947 (met dezelfde vragen!) tot 27,0% buitenkerkelijken, terwijl de officiële volkstellingscijfers een percentage van 17,3 vaststelden. Kan men verwachten, zeker na alle negatieve publiciteit rond de komende volkstelling, dat de cijfers nu een beter beeld zullen geven?

Volkstellingen zijn nuttige dingen, zeker in de uitgebreide opzet die ze de laatste decennia hebben gekregen. Men kan — met reden — betwijfelen of bijvoorbeeld vragen naar de levensbeschouwing er überhaupt in thuishoren, maar dat doet aan het eigenlijke nut van zo'n groots opgezet demografisch onderzoek weinig toe of af. Bij alle negatieve kritiek moge daarom nog eens duidelijk onderstreept worden dat het niet uit grimmige vijandigheid jegens de volkstelling is dat wij ons verzetten, maar alleen door het verlangen om *juistere cijfers* op tafel te zien. Dat kan indien de vragen beter geselekteerd en geredigeerd worden en indien absolute anonimiteit wordt gegarandeerd. Zolang dat naar ons inzicht niet het geval is, tekenen wij protest aan. Niet door verbrandingen, niet door schreeuwerige discussies, niet door paniekbewegingen, maar op de manier zoals het Humanistisch Verbond dat al jaren doet: door met goede argumenten onjuiste en al te gemakkelijk genomen beslissingen aan te vechten, zonodig op demonstratieve wijze.

Onder protest (II)

Dit nummer is dus geheel aan de 14e Algemene Volkstelling gewijd. Maar onder protest. Want juist dezer dagen is het 25 jaar geleden dat het Humanistisch Verbond werd opgericht. Het nummer waarin wij aandacht besteden aan een kwart eeuw georganiseerd humanisme in Nederland verschijnt nu vlak voor het tweejaarlijkse kongres van het HV (op 22 en 23 mei), waarop dit jubileum 'officieel' wordt gevierd.

(red.)

Genoeg van excuses

Er is geen aanleiding om te aarzelen met onze erkentelijkheid voor de medewerking van de drie 'vooraanstaande Nederlandse denkers', zoals Van Dooren ze noemt, aan het werk van de commissie voor de beginselverklaring. Mocht mijn opstel ter bestrijding van het product van deze commissie de indruk hebben gewekt dat ik die buitenstaanders aansprakelijk achtte voor dat zwakke concept, dan moet ik hier duidelijk zeggen dat ik dat niet heb bedoeld en als men goed leest ook niet heb geschreven. Maar in elk geval: ik acht de commissie als geheél verantwoordelijk voor het concept.

Verder gaat mijn gevoeligheid niet. Ik vond het indertijd prettig dat die drie heren bereid waren met ons mee te denken, maar het komt me overdreven voor om hen in de discussie erg in bescherming te nemen voor het feit dat zij gehoor gaven aan het toch niet geheel oninteressante verzoek om een bijdrage te leveren bij het formuleren van de beginselen van de humanistische beweging in ons land, voor welke beweging hele reeksen van zeer vooraanstaande en duizenden niet-vooraanstaande Nederlanders in vijf-en-twintig jaren ongelooflijk veel tijd en energie hebben over gehad. Ik geloof bovendien niet dat de drie heren hun medewerking hebben opgevat in de geest die door de angstvallige houding van Van Dooren wordt gesuggereerd. We moeten niet zo sentimenteel doen ten aanzien van eenvoudige intellectuele solidariteit die gelukkig regelmatig in het geestelijk leven van ons land over en weer wordt getoond.

P. Spigt

HUMANIST

voortzetting van Mens en Wereld

Tweewekelijkse uitgave van de stichting 'de humanistische pers'

Jaargang 26 nummer 4
20 februari 1971

Hoofdredakteur:
Casper Vogel

Redaktieraad:
Mevr. P. Hienekamp,
Mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie,
H. J. Roethof,
H. Wiedeman.

Redaktiesekretaris:
F. C. van Soesbergen,
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort,
telefoon 03490-16474

Lay-out: Gerard Voet
Druk: Storm - Utrecht - Maarssen

Administratie, abonnementen en advertenties:
Postbus 114, Utrecht,
telefoon 030-24641,
postgiro 58 t.n.v.
'de humanistische pers', Utrecht.

Abonnementsprijzen per jaar:
Nederland, andere EEG-landen,
Suriname en Ned. Antillen ƒ 12,50
Overige landen ƒ 14,—
Losse nummers ƒ 0,50

In dit blad ingenomen standpunten zijn niet noodzakelijkerwijs die van het Humanistisch Verbond.

Maak protest tegen de volkstelling ZICHTBAAR

De geschiedenis en de statistiek zijn als kinderen voor het gerecht: men laat ze alles zeggen wat men wil . . .

Rémy Montalée

Vorig najaar zou — zoals u wellicht weet — de 14e Algemene Volkstelling zijn gehouden. Hij is echter uitgesteld tot eind februari van dit jaar. U heeft er reeds over kunnen lezen in Mens en Wereld van 17 januari 1970. Dat we er nu in Humanist nog eens op ingaan vindt voornamelijk zijn oorzaak in het feit dat één bepaalde vraag uit die te houden volkstelling in het brandpunt van de belangstelling staat en op verschillende plaatsen onderwerp is van intensieve discussie: de vraag naar de *kerkelijke gezindte*. Laten we even zien hoe de situatie gegroeid is. Sinds vele jaren organiseert het Centraal Bureau voor de Statistiek (om de tien jaar) een landelijke volkstelling. De inhoud daarvan is meer dan de naam doet vermoeden. De bevolking wordt niet zozeer geteld (daar kan men de gegevens van de burgerlijke stand voor gebruiken) als wel bestudeerd met betrekking tot gegevens van allerlei aard (beroep, inkomen, schoolopleiding, behuizing enz.). Men kan een telling als deze dan ook beter betitelen als een groots opgezet demografisch onderzoek. Tot de vele vragen behoort er ook een betreffende de kerkelijke gezindte.

Het Humanistisch Verbond heeft over deze zaak sinds 1959 correspondentie gevoerd met het CBS, helaas tot op heden zonder het beoogde resultaat. Op het in mei '69 gehouden congres van het HV werd een motie aangenomen, die erop aandrong een deugdelijke voorlichting te geven over een juiste invulling van de vraag naar de kerkelijke gezindte. Sinds januari '70 houdt ook het Contactorgaan van Levensovertuigingen zich met deze materie bezig. En waar wringt'm nou de schoen?

Laten we weer bij het begin beginnen. Men zou zich kunnen afvragen: hoort een vraag naar de levensbeschouwelijke gezindte überhaupt thuis in een volkstelling, en dan nota bene in een die niet honderd procent anoniem is? Voorlopig laten we dit punt echter even buiten beschouwing. Niet om ons er van af te maken, maar louter en alleen omdat er een dringender probleem is. Er wordt een volkstelling gehouden met een zeer bijzondere vraag erin, en — we zeiden het reeds — niet eens anoniem!

Hoe wordt die vraag gesteld? Ter vergelijking: Welke naaldbomen heeft u in uw tuin? Een spar, een den, een larix, een ceder, een eik of geen? U hoeft niet erg veel van plantkunde af te weten om te reageren met: 'Hoe kan dat nou? Een eik is toch een loofboom en geen naaldboom?' Dus: deze vraag is principieel onjuist gesteld! U dacht wellicht dat zoiets in de op handen zijnde volkstelling niet voor zou komen, want op het CBS zitten mensen die dit soort zaken al jaren doen, en nota bene beroepshalve. Maar hoe anders is de werkelijkheid. Op kaart twee komt de volgende vraag voor:

Op de achterzijde staat dan:

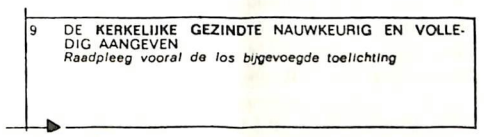

Tenslotte de toelichting (in een apart foldertje):

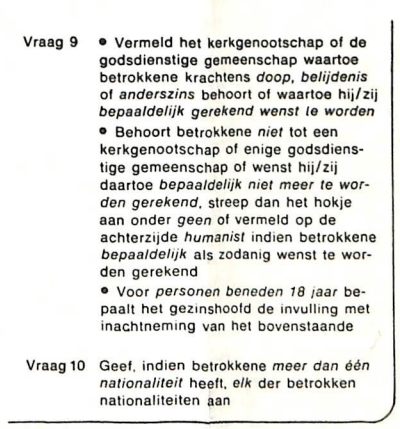

U ziet het: 'humanist' is een kerkelijke gezindte geworden, want iemand die deze denominatie wil opgeven moet — krachtens de toelichting — aan de voorzijde van de kaart niets invullen (óók niet het vakje geen), maar op de achterzijde humanist schrijven, waar duidelijk staat aangegeven: de *kerkelijke* gezindte nauwkeurig en duidelijk aangeven. Een eik tot een naaldboom promoveren (of degraderen?) is iets waar geen eik zich wat van zal aantrekken, maar als het CBS humanisme tot een kerkelijke gezindte rekent hoeven humanisten (aangesloten bij het Humanistisch Verbond of niet) dit niet te pruimen. Van de kant van het HV is het CBS herhaaldelijk op deze enormiteit gewezen, maar tot op heden zonder resultaat.

Van alle opmerkingen die er over de volkstelling verder gemaakt zijn (zie ook elders in dit nummer) moge er hier nog eens één gememoreerd worden. Vaak is naar voren gebracht dat het parlement z'n fiat in deze zaak heeft gegeven, zodat we maar met de diskussie moeten ophouden; die is al namens ons gevoerd.

Daarbij twee kanttekeningen:

Waarom zou — al heeft het parlement zich uitgesproken — de diskussie moeten worden gestaakt? Mag het publiek dan niet spreken, *omdat* er een parlement is? Is het niet mogelijk dat juist door een beweging in de publieke opinie het parlement zich nog eens beraadt en inmiddels op facetten van het probleem wordt gewezen die men aanvankelijk over het hoofd zag? 't Parlement is toch niet onfeilbaar?

De tweede kanttekening: toen de ministers de Kamer over deze materie informeerden hebben zij in hun Memorie van Antwoord gezegd dat met het Humanistisch Verbond overeenstemming was bereikt. Als we onze oren mogen geloven: moeten we op zulke eenvoudigweg onjuiste informatie (om maar geen krassere termen te gebruiken) nog commentaar geven? Eén van de belangrijkste gevolgen van deze verkeerde voorstelling van zaken is geweest dat kamerleden met de wet op de volkstelling akkoord gingen, o.m. *vanwege* die door de minister gemelde overeenstemming tussen CBS en HV. Leest u maar wat de KVP-er Van Beek bij die gelegenheid zei: *'Het doet mij bovendien genoegen, dat er op dit punt overleg met de kerkgenootschappen en het Humanistisch Verbond is gepleegd en overeenstemming is bereikt.'* (Handelingen Tweede Kamer, 1969-70, pag. 2769). Wie had 't ook weer over duidelijkheid en openheid in de politiek?

Het is o.i. derhalve volkomen juist om tegen de gang van zaken bij deze volkstelling te protesteren. Vanwege het bovenstaande en om andere redenen. Zoals: de niet-anonimiteit; minister Beerninks mededeling dat de kans op uitlekken aanwezig is en het feit dat bij de gezindte-vraag voor zover het de kerken betreft in eerste instantie gewezen wordt op *het formele lidmaatschap door doop, belijdenis of anderszins*, en dat van humanisten verlangd wordt dat ze hun levensbeschouwing pas opschrijven *'indien betrokkene bepaaldelijk als zodanig wenst te worden gerekend.'*

Wat vult u voor uw zoontje van 5 jaar in? Zoudt u hem al humanist durven noemen, en wil hij dat wel 'bepaaldelijk'? Gaat u eens na wat er ingevuld wordt voor in een kerk gedoopte 5-jarige jongetjes, en hoeveel het aldus verkregen cijfermateriaal in feite waard is.

Een protest is op zijn plaats.

Een goede manier om dit tot uiting te brengen is: achterop kaart 5 van het boekje dwars door de aanduiding 5B heen te schrijven:

Doe het vooral op deze plaats, want dit alleen geeft de mogelijkheid om het aantal protesten te tellen. Kaart 5 wordt namelijk, als enige, gelezen. De anderen worden direkt machinaal verwerkt. Het CBS heeft toegezegd dit te doen; als er sprake is van een groot aantal protesten. Op deze wijze is het mogelijk na te gaan hoe groot het aantal mensen is dat ernstige bedenkingen heeft.

G. J. den Besten

Wilt U als humanist geteld worden

VULT DAT DAN ALLEEN OP DE ACHTERKANT VAN KAART 2 IN!

Wilt u als humanist geteld worden? Pas dan op, want het CBS heeft het u niet makkelijk gemaakt. Vraag 9 op kaart 2 biedt een keuze tussen een aantal kerkelijke gezindten (r.-k., ned.-herv., enz.) en dan volgt het hokje 'geen'. Humanisten die dit hokje zwart maken (zij hebben immers geen kerkelijke gezindte?) komen bedrogen uit. Ze worden dan geteld als behorend tot de kategorie 'geen', in plaats van in de kategorie 'humanist'. Ook al vullen ze 'geen' in en (op de achterzijde) 'humanist', dan worden ze niettemin als 'geen' geteld. Dat komt omdat de komputer de informatie verwerkt die hij het eerst tegenkomt. *De enige mogelijkheid om als humanist geteld te worden is dus voor vraag 9 op de voorzijde niets in te vullen en op de achterkant 'humanist'.*

Natuurlijk moet ieder persoonlijk uitmaken of hij als humanist geteld wil worden. Dat heeft formeel niets te maken met het lidmaatschap van het Humanistisch Verbond, maar alles met de vraag of hij zichzelf als humanist beschouwt. Het is echter goed te weten dat het CBS u pas als humanist beschouwt als u de hinderlaag in vraag 9 (voorkant) weet te ontwijken en de neiging kan onderdrukken om 'geen' in te vullen. Voor alle duidelijkheid nogmaals: als u dat wel doet telt een eventuele aanduiding op de achterkant (waarnaar humanisten verwezen worden!) *niet meer mee.*

Prof. Zoutendijk:

geen verzet, wel bedenking...

Nog voor er één formulier is ingevuld heeft de Volkstelling 1971 al iets belangwekkends opgeleverd: een buitensporig grote publiciteit. In zijn verslag van de telling van 1930 kon de toenmalige direkteur-generaal van de Statistiek, Methorst, nog melden dat hij o.m. *op de z.g. A-stations der Nederlandse Spoorwegen een aantal biljetten had laten aanplakken; de gemeentebesturen en het Nederlandsch Correspondentie-Bureau voor Dagbladen Belinfante en Vaz Dias een populair artikel had toegezonden, ter plaatsing in de pers, en eind december 1930 een rede ter voorlichting van de bevolking over de invulling van de volkstellingskaarten voor de radio had gehouden.* Dit jaar moest de direkteur-generaal ook in aktie komen. Nu om zich te verdedigen tegen heftige kritiek en aanvallen o.m. óók in de pers.

Het inschakelen van de computer is als één der grote kwaden genoemd. Had direkteur-generaal Methorst kunnen vermoeden wat zijn opvolger Verstege veertig jaar later allemaal moest weerstaan, toen hij in 1934, innig tevreden, twee referendarissen van het CBS de eer deed toekomen *geheel zelfstandig een tot in alle delen uitgewerkt schema voor een bewerking met de elektrische Hollerith machines te hebben samengesteld, hetwelk, ingenieus uitgedacht, ook in de praktijk uitnemend heeft voldaan.*
Het verslag 1971 laat nog even op zich wachten, maar nu alvast geven velen blijk van hun misnoegen over de automatisering. En over andere kanten van de telling: de behoefte aan anonimiteit, het verzet tegen het bewaren op naam van 10% der persoonskaarten, de onbekendheid met het gebruik der gegevens, bijvoorbeeld.
Het merendeel der kritiek had ook tegen eerdere tellingen gericht kunnen worden. Waarom juist nu dan? De Leidse hoogleraar in de numerieke wiskunde, prof. dr. G. Zoutendijk, heeft daar z'n twijfels over:
'Merkwaardig dat dezelfde mensen die in deze tijd zo om openheid vragen zo'n bezwaar maken tegen een betrekkelijk onschuldig iets als deze volkstelling. De mensen die er altijd al tegen waren zaten in een heel andere hoek. Die vonden dat de staat zich überhaupt met niks had te bemoeien. Maar nu hebben ze het andere uiterste aan hun kant gekregen.'
'Ik heb mezelf in de eerste plaats dit afgevraagd: zijn er vragen bij die ik dusdanig in de privé-sfeer vind liggen dat ik daar niet graag in het openbaar antwoord op zou willen geven. Het antwoord daarop is: nee. Waarom dan die hetze? Ik kan me voorstellen dat er mensen zijn die zeker gezien het recente verleden bepaalde vragen bezwaarlijk vinden. De vraag naar de godsdienst vind ik geen prettige vraag; had wat mij betreft achterwege kunnen blijven, maar dat schijnt er in Nederland nu eenmaal bij te horen . . .
Prof. Zoutendijk neemt als uitgangspunt, dat alleen die vragen geoorloofd zijn, die voor het voeren van beleid noodzakelijk zijn. Het tweede argument, het nut van de verkregen gegevens voor wetenschappelijk onderzoek noemt hij zwak, omdat voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek net zo goed van steekproeven gebruik gemaakt kan worden, zoals ook regelmatig gebeurt.
'Voor de overheid geldt dat minder. De gegevens die bijvoorbeeld voor woningbeleid noodzakelijk zijn moeten vrij gedifferentieerd zijn. De 'raster-indeling', zoals ze dat noemen, vraagt inderdaad een onderzoek van de hele bevolking. We hebben al vijfentwintig jaar gewerkt met een 'gemiddeld woningtekort', we hebben veel te veel gebouwd in streken waar dit niet direkt nodig was en te weinig in het westen van het land, waar nu nog een schrikbarende woningnood is. Juist om dit soort dingen te voorkomen, om te gaan lokaliseren waar het hem nu precies wringt is een schat van gegevens nodig. We weten natuurlijk wel dat de meeste krotten in de grote steden zijn, maar zolang je het niet kunt omzetten in getallen speelt het in het beleid vaak geen rol. De centrale overheid ziet uit zo'n telling nu dat het waar is wat vele gemeenten hun al proberen mede te delen, namelijk dat er noodgebieden zijn.'
Ziet prof. Zoutendijk het als een noodzaak om de gegevens op naam te verstrekken?
'Het had natuurlijk net zo goed anoniem kunnen gebeuren, wanneer iedereen ook werkelijk de gegevens goed invult.'
Maar daar is nu ook geen garantie voor.
'Dat is zo. Maar er zijn twee redenen voor opgegeven. Aan de ene kant is gezegd om onjuist of onvolledig ingevulde formulieren alsnog te kunnen korrigeren. De eerste kaart willen ze afzonderlijk bewaren, nadat gekontroleerd is of de gegevens met het bevolkingsregister kloppen. Daarna worden die eerste (naams)kaarten niet geponst, ze gaan niet de komputer in, maar blijven in een kaartenbak, gesorteerd op nummer. Nu had ik liever gezien dat die bak met kaarten niet naar het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) toe gaat. Als het alleen gaat om een latere kontrole-mogelijkheid, kan die kaartenbak net zo goed op een andere plaats bewaard worden en dan zou het CBS, als de komputer een fout ontdekt, alleen maar een vraag moeten stellen: willen jullie nieuwe gegevens verstrekken over nummer zoveel. Dan namelijk maak je kans

dat tòch die zaak gekombineerd wordt, uiteraard kleiner, omdat je dan met twee gescheiden instanties te doen hebt.
Het tweede punt schijnt te zijn, maar dat staat bijzonder onduidelijk in het uitvoeringsbesluit van de minister, dat men 10 procent van het materiaal op naam wil bewaren. Waarom nu op naam? Omdat men dan over tien jaar dezelfde 10 procent eruit kan halen, en dan kijken hoe die groep veranderd is. Dat is dan wel een steekproef. Over tien jaar gaat men namelijk andere nummers toekennen, en de enige manier om dezelfde mensen eruit te halen is dan op de naam te letten.
In de wet staat daar niets over, maar in het besluit staat dat 90 procent vernietigd wordt voor 1 maart 1974. Uit de toelichting echter begrijp ik dat ze de rest op naam gaan bewaren. En daar sta ik veel meer huiverig tegenover.
Omdat het betekent dat een niet onaanzienlijk deel van de getelden aldus weer met hun persoonsgegevens gevoegd kunnen worden?
In ieder geval 10 procent ja; natuurlijk nog steeds op nummer gerangschikt, maar zodra het in een komputer-geheugen zit is die sortering wel tijdrovend, maar niet technisch onmogelijk. Van die 10 procent kun je dus inderdaad lijstjes afdrukken van iedereen die jood is, of een bepaald vak beoefent en daardoor misschien nuttig is voor een 'Arbeitseinsatz' van een toekomstige bezetter. Maar er staat tegenover: 't is maar 10 procent en het zijn gegevens die snel verouderen.'
'Wanneer gesteld wordt dat die kaarten niet geponst worden, niet de computer ingaan, dan dacht ik dat een instelling als het CBS, een niet politieke zaak, weliswaar een overheidsorgaan, maar niet direkt behorend tot een van de departementen, voldoende waarborg is dat dit ook niet gebeurt. De direkteur-generaal heeft er geen belang bij; hij màg het niet volgens de wet, en hij zou met anderen onder één hoedje moeten spelen, want zelf kan hij niet veel. Zijn staf, zijn programmeurs, operateurs, de mensen die die informatie beheren, allemaal zouden ze mee moeten spelen, wil dat mogelijk zijn. Ja, die kans is zo vreselijk klein dat die te verwaarlozen is.'
'Wat betreft de kontrole is er dus voldoende waarborg. Behoudens die 10 procent ben ik niet erg bang. Met dat op naam bewaren ben ik ook niet gelukkig, maar toch, er weer vanuit gaande dat de gegevens betrekkelijk onschuldig zijn, moet je erg voorzichtig zijn met je te verzetten tegen iets dat normaal, via het parlement, is goedgekeurd. In een parlementaire democratie moeten we vertrouwen hebben in de werkwijze van het parlement. Er zijn natuurlijk omstandigheden denkbaar waaronder dingen worden goedgekeurd die in strijd zijn met je eigen geweten en waaraan je geen medewerking kunt verlenen, maar vóór je zover bent, moet je wel heel goed nadenken of dat wel verantwoord is. In dit geval dacht ik, ook gezien de soort gegevens, dat het niet verantwoord is om je op die basis tegen de volkstelling te gaan verzetten.'

(cv)

Wat een klachten, wat een klachten

„Hier Humanist. Wij geven het woord aan onze medewerker Daniël van der Leeuwenkuil."

Mensen tellen...

'Beste vrienden goedenavond want wij staan aan de vooravond van de grote mensen-telling, wij hebben dus nog de gelegenheid om enkele meningen te bespreken.
Speciaal voor deze uitzending heb ik mensen met heel verschillende ambities een paar vragen gesteld en de indruk gekregen dat niet iedereen kinderlijk blij naar de grote telling uitziet. Hier en daar bespeur ik zelfs een zweem van wantrouwen en ik vraag mij af wat de oorzaak van enige, wantrouwen zou kunnen zijn. De Nederlander is voorzichtig, niet wantrouwig van aard.
Het is bekend dat mensen-van-ontwikkeling over specialistische onderwerpen spreken en in gelegenheids-conversatie (als men wat dient te praten) bij voorkeur aansturen op algemene zaken zoals: het weer, een maanlanding, een zwemrekord. Het is ook bekend dat simpele zielen bij voorkeur over zichzelf spreken; staaltjes van moed en kracht weggeven, anderzijds zwijmelen over hun ziekten, vele pijnen en de buren.

Bij een volkstelling nu krijgt iedereen de gelegenheid om eens heel uitvoerig over zichzelf te schrijven, ook al kan men niet schrijven. Ik dacht: zo'n telling moet dus heel aantrekkelijk zijn voor mensen die hun wandelende nier aansnijden alvorens het over de dikke benen van die van hiernaast te hebben. Het schijnt niet op te gaan. Eerst de mening van een paar specialisten.
Dr L.: 'Mijn bezwaar is de vorm. Ik ben tegen bedreiging.'
Ir A. de W.: 'Dit is niet goed opgezet. Gewone mensen vertellen hun hele hebben en houwen aan de buren maar ze schrikken zich dood als ze alles op een papier van de hoge heren moeten schrijven. En dan *f* 500 boete als ze het niet eerlijk doen? Nu zullen ze land en zand aan elkaar liegen, dat is toch logisch.'
Psychiater dr R.: 'Op mijn spreekuur heb ik dikwijls patiënten die nerveus zijn. Ze zijn dikwijls nerveus door angst. De angst ontstaat soms door bedreiging. Zo heb ik patiënten die geloven dat ze onder een dwangsysteem leven. Dat meenden ze tòch al te weten, maar door allerlei berichten menen ze dat de dwang erger geworden is.

Prof dr J. S.: 'Ah Daniël van der Leeuwenkuil. Ja ik ken je hoor. Ik weet het al. We hebben samen veel gelachen op excursies. Ja wij gingen verschillende wegen. Jij bent toch zenuwarts en psychiater ja, ik weet er van en ja, ik ging in de palasontologie, enfin dat weet je, ik ben bezig met zaken die nogal oud zijn en zo'n volkstelling is iets nieuws, ik heb die natuurlijk niet in studie genomen. Wie hebben die telling op touw gezet? Dat weet jij ook niet. Ken jij de theorie van prof. dr Pen? Daar moet ik opeens aan denken. Pen zegt: iemand kan wel wat, heeft een aardig baantje, maakt promotie en dat gaat best; waarop hij promotie maakt. Nu komt hij op een plaats waarvoor hij de bekwaamheden niet heeft. Wat te doen? Promotie maken, de oplossing. Daarop is zo iemand op de plaats waar hij beslissingen moet nemen over zaken waarvan hij nog nooit gehoord had. Aardig hè? Voor mij is zo'n telling niet belangrijk. Ik ben bezig met het Senoon, het Boven-Krijt. De veranderingen die je dan ziet... zullen we een glas sherry drinken?'

Kritische leraar drs G. v. D.: 'Die volkstelling is een staatsgreep. Gewone fascisten proberen van alle Nederlanders nummers te maken. Waarschijnlijk in opdracht van de CIA, de Amerikaanse spionagedienst. U weet toch dat Nederland door Amerika bezet is. Iedereen moet zijn computerboekjes op straat gooien. Dat zal ik ook doen. Dat doe ik al jarenlang met de papiertjes van de PTT. Wat is dit, aankomst van een aangetekend stuk? Welk stuk? Van wie? Betreft het een boekenbon, een slof sigaretten, een dwangbevel? Al zou ik duizend gulden mogen afhalen, dan nog donder ik elke oproep op straat als ze mij niet laten weten van wie de verrassing komt en welke de verrassing is.'
Beste vrienden, wat een klachten. Zo'n telling is een dure zaak en nog is niemand blij. Wij zijn een ontevreden volk. Wij hebben huurverhoging en nog is niemand blij. Wij slopen hele dorpen, vernielen bossen, hei en weiden, wij bouwen torenhotels voor de vreemdelingen-industrie, wij geven huis en have weg voor steeds meer schone fabrieken en nog is niemand blij. De Nederlanders gaan bij trossen failliet, winkels liggen vol met waardeloze prullen die wij, naar men zegt, nodig hebben en nog is niemand blij. Belastingverhoging, meer strafbaar stellen, uitbreiding politie, harde-lijn-plannen, meer vliegtuigen boven de daken, meer arrestaties en nog is niemand blij. Laat ons niet versagen. Wij gaan door.

Truusje W.: 'Kom je soms om mij te tellen? Ik ben nooit in tel geweest. En nu opeens

HUMANISTISCH VERBOND

Per 1 november 1971 vaceert de funktie van

direkteur

van het Humanistisch Verbond.

De direkteur is de hoogste funktionaris van de gehele Verbondsorganisatie en werkt rechtstreeks onder het hoofdbestuur.
Zijn taak bestaat uit:

1. het leiding geven aan het kader, zowel in als buiten het centraal bureau werkzaam;
2. het adviseren van het hoofdbestuur;
3. het uitvoeren van het beleid van het hoofdbestuur;
4. het representeren van het hoofdbestuur naar buiten.

Vereist zijn:
organisatorische bekwaamheid;
vaardigheid in het redigeren van nota's;
geëngageerdheid in levensbeschouwelijke en maatschappelijke vraagstukken.

Aan de funktie is een salaris verbonden, vergelijkbaar met de rang van administrateur bij de rijksoverheid.

Voor inlichtingen over inhoud en omvang van de funktie kan men zich wenden tot de huidige direkteur, J. Pasman, telefoon (030) 24641 of (070) 869555.

Sollicitaties te richten aan de algemeen secretaris, prof. dr. W. van Dooren, Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht.

376 blz.
f 17,50

Dit boek is van groot historisch belang omdat het een vrijwel uniek verschijnsel is, dat een privé-korrespondentie van een sovjetrussische burger met relaties in het buitenland kompleet bewaard is gebleven.
Babel werd in 1894 geboren, in 1939 gearresteerd en is vermoedelijk op 17 maart 1941 overleden.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

wel? En waarvoor? O, je bent van een krant. Je wil weten wat ik van die volkstelling denk. Nou dat mag je weten. Ik denk dat ze willen weten met wie ik in bed lig.'
Frans v. O.: 'Over die telling? Ik schilder, ik ben weinig weg, ik schilder stilleven. Ik ben surrealist. Die telling zal wel een of ander belang dienen. Ik kan mij daarmee niet bemoeien.'
Mevrouw S.: 'Voor die telling moet je alles vertellen over je leven. Als ik dat zou doen blijft er helemaal niks meer van mij over. Ik denk dat ze wat van mij willen hebben. Of denkt u dat ze mij wat willen geven? Nou, ze mogen het houden hoor.'
Marianne P.: 'Wie wil weten wie ik ben? Wie wil mij opsluiten? Ik zag dat een smeris een jongen met een gummistok op zijn bek sloeg. Zo maar voor niks. Een gewoon goosertje dat met zijn grietje uit de bios kwam. Ze waren bezig met een charge. Het stond in de krant meneer, ze hebben die jongen een oog uitgeslagen. Ik heb het gezien dat die man dat deed. Moet ik vertellen wie ik ben? Ze kunnen de kelere krijgen. Ik ben hun nummer niet, ik ben een mens.'

Beste vrienden, ik ben van de drup in de regen gekomen en alvorens u mijn mening te geven grijp ik naar een paar uitermate verschillende periodieken en lees u een enkel regeltje voor.
Mag ik de tekst in de Klaaskrant nr. 8, een uitgave van de Oranje Vrijstaat, zoals u weet van de Kabouters, in het kort samenvatten. Kabouter-journalisten zien in de volkstelling een poging tot een staatsgreep. Het kernpunt van hun bezwaar is dat men met behulp van het schutblad op ponskaartenboekjes kan nagaan wie de in het ponskaartenboekje verstrekte gegevens verstrekte. Verder in dit nummer nog tal van alleraardigste opmerkingen waaraan ik hier door tijdgebrek moet voorbijgaan.
In Folia Civitis, 5 december 1970, 24ste jrg. nr. 14, kom ik tegen op pagina 3, 'Volkstelling kan best anoniem', te weten: De staf, hoogleraren, wetenschappelijke medewerkers en kandidaat-assistenten van het Sociaalgeografisch Instituut, menen dat de volkstelling van 28 februari 1971 behoort te worden uitgevoerd op basis van volstrekte anonimiteit.

Dit is duidelijke taal en daarom wil ik graag eens met u nagaan wier privacy in gevaar zou kunnen komen. Van de een of twee miljoen Chinezen die illegaal in Nederland verblijven is niemand te vinden. Het is, aldus een autoriteit, niet na te gaan hoeveel er dagelijks bij komen. Welk een waarborgen voor hun privacy. Een of twee miljoen illegale gast-arbeiders zijn eveneens niet te vinden, derhalve geen wolkje aan hun hemel. Een honderdduizend niet-illegale gastarbeiders van tien tot twintig nationaliteiten zijn wel te vinden maar ze zullen de formulieren niet lezen. Dat kunnen die mensen niet helpen.
In Tunesië, Marokko en Turkije volgen maar weinig mensen een schriftelijke cursus Nederlands. Ook voor deze mensen is de zon van de privacy al opgegaan.
Nu blijven over de Nederlands sprekende bevolking van Suriname, de nog niet uitgeweken oorspronkelijke inheemsen in de fabrieksteden, havengebieden en op het platteland. Voorts een handvol vissers en de bewoners van leger en vloot. Voor soldaten en marine-mensen heeft de telling niet veel te onthullen, ze zijn goed-gekeurd en ingelijfd. Voor machtige figuren, zoals meneer Caransa, is er naar mij voor komt ook geen probleem. Meneer Caransa deelt in een dagblad mee dat 90% van het hart van Amsterdam zijn eigendom is. Ik neem aan dat lang niet alle mensen die ook veel geld bezitten zo ruiterlijk zullen vertellen welke steden en dorpen ze na de oorlog hebben opgekocht. Kleine moeilijkheden verwacht ik ook voor zeevissers en boeren omdat deze mensen zich ongaarne in het openbaar ontkleden. De mensen zijn een klein beetje verschillend.

Wij zien ook dit: een zeer begaafd auteur deelt een heel volk voor de televisie mee dat hij van jongens, ezeltjes en kippen houdt. Geloof maar dat hetero-seksuele komputers door zo'n konfidentie een kleur krijgen. Iemand anders, ook zeer begaafd maar minder beroemd, durft zijn oude huisdokter niet te vertellen dat hij ook al gek op kippen is. Wie weet vecht deze kippenvriend al jaren als een leeuw om zijn geliefde te ontzien. Wie weet spreekt hij te pas en te onpas over zijn vrouw die hij niet heeft. Zo'n kip-aanbidder weet: de burgerlijke stand weet dat ik ongehuwd ben. Ik ben al 35, wat moeten ze daar wel van mij denken. Elk jaar zit de kippenneurotikus met het aangifteformulier van de Inkomstenbelasting. Dit vraagt: gehuwd of ongehuwd. Hij vult in 'ongehuwd'. Daarop volgt de straf van een hoge tariefsklasse. Hij vindt dit onrechtvaardig maar erger nog dat hij alweer moet bekennen: ook dit jaar kon ik nog niet mee-marcheren in het machtig leger der hetero-seksuelen.
Kijk voor zo iemand zie ik een probleem.

Ik ben er zeker van dat in de eerste serie vragen 'gehuwd' of 'ongehuwd' present zal zijn, maar ik ben niet zeker van de bedoeling van die vragen. Geeft het boek 'Dringen in Nederland' aanleiding om de kinderbijslag op te heffen en de uitkeringen 'homo-hulp' en 'lesbos-bijslag' in het leven te roepen? Ik ben er niet zeker van.
Beste toehoorders, de meesten uwer kennen dit verhaal in de poëziebundel: de Bijbel. 'Een visser klom bij vliegende storm van de boot om op zee te lopen, ziende de hoge golven werd hij bevreesd en terstond begon hij te zinken. De dichter Jezus op het water lopend, vatte de visser bij de hand en zei: gij kleingelovige, waarom hebt gij gewankeld. Dat kon al twee duizend jaar voor ons liedje 'De jongens van Tromp en Piet Hein, die mogen er heus nog wel zijn.' Wie uwer is bang in de leeuwenkuil met meer dan duizend ongekroonde leeuwen die wel trek in een burger hebben?
Beste vrienden, vreest niet. Hier is het woord van Zijne Excellentie onze minister van Binnenlandse Zaken. Zijne Excellentie Beernink is niet alleen minister van Binnenlandse Zaken maar ook hoogste autoriteit in een organisatie die men Binnenlandse Veiligheids Dienst, B V D noemt. Wat mij aangaat; Alleen warhoofden twijfelen aan de kennis van deze autoriteit. De heer Beernink weet alles van het binnenland en alles van de diepste binnenlanden van Nederland, tevens alles van wat de veiligheid van heel onze monarchie betreft.
In een dagblad, 1-12-1970, lees ik: minister Beernink geeft toe: 'Bij volkstelling lekken mogelijk.' In een dagblad, 3-12-1970: kamervraag over volkstelling. Het PvdA-kamerlid Franssen heeft de minister van Binnenlandse Zaken gevraagd diens opmerking (gedaan in een radioprogramma) dat 'lekken bij de komende volkstelling niet zijn uitgesloten', nader toe te lichten.
Waarom die vragen? Is het mooi of niet dat Zijne Excellentie de bevolking wil waarschuwen met het oog op de privacy. Al lang voordat het idiote woord privacy was aan-

gespoeld was hier een waterdichte volkstelling die helemaal niet waterdicht was, hetgeen later duidelijk werd omdat men plaatselijk ontdekte dat het mogelijk was om mensen die een klein beetje gelukkig waren in de kortste keren ongelukkig te maken. Beseffen wij wel hoe belangrijk de ruiterlijke, openhartige mededeling van Zijne Excellentie de heer Beernink is?
In een dagblad van 4-12-1970 lees ik (hier verkort) ... Daar zit minister Beernink op de buis en zegt losjesweg: 'De regering houdt zich af en toe niet aan de wet in verband met hogere belangen.' De betreffende krant noemt dit in strijd met de beginselen van de rechtsstaat; zegt ook: een minister die zulke theorieën aanhangt — of dit nu is uit domme onschuld of uit boosaardige opzet — hoort in een Nederlands kabinet niet thuis.
Zulks vervult mij met droefheid. Denkt men soms dat onze autoriteiten in dienst van de buitenlandse industrie zijn? Dat die in strijd met de wet besluiten moeten nemen ten nadele van de inheemse bevolking indien daarmede hogere belangen gediend zouden zijn? En welke belangen zouden dit dan kunnen zijn? Industriële belangen? Het lijkt mij anti-Amerikaans en dus anti-christelijk om zoiets te denken. Het komt mij, Daniël van der Leeuwenkuil, veeleer waarschijnlijk voor dat Zijne Excellentie, bedacht op Binnenlandse Veiligheid, al of niet in strijd met de wet, hogere belangen wilde dienen, namelijk onze absolute privacy. Ik ben daar erg blij mee. Ik geloof namelijk in de 'engel die de muil der leeuwen sloot.'

JOS RUTING

Seniliteit en flatneurose

Twee novellen heeft Henk van Delden gebundeld onder de titel *Onder de douche* *): de eerste heet *Ik ben niet seniel* en de tweede kortweg *De flat*. Het is, voorzover mij bekend, een debuut, en verdient om die reden de aandacht. De schrijver heeft de onderwerpen waarover hij schrijft, met een fijn gevoel voor actualiteit gekozen, maar evenzeer met durf. Het is namelijk niet gemakkelijk het eentonige leven van een 'afgedankte' oude man te beschrijven, met de zorgen van de oude dag, waarin een ten hemel schreiende eenzaamheid overheerst, en evenmin is het eenvoudig, door te dringen in datgene wat de gestroomlijnde, karakterloze, bordkartonnen bouwwerken van nu aan aftakeling van de menselijke waardigheid betekenen. Eenvoudig is het misschien wel erover te praten, en dat gebeurt dan ook nogal eens, maar een goed verhaal erover schrijven, dat dieper graaft dan een cabaretliedje, dat is bij mijn weten nog niemand zo indringend gelukt als nu Van Delden. Daarvoor is een kompliment op zijn plaats.

Dat wil nog niet zeggen, dat het nu ook direct grootse novellen zijn geworden. Daarvoor is het taalgebruik nog wat te moeizaam, de woordkeus te weinig kompakt. Zonder nu direkt te willen schoolmeesteren stoot ik mij toch wel aan zinswendingen als *'degene die dit behalve ik leest'*, aan *'hoge ouden-van-dagen'* als hij zeer bejaarde bedoelt, aan een man die zijn *'latente'* evenwicht verliest in plaats van wankel of labiel, om niet te spreken over *'Hij graafde'* en over de boeken die zichzelf meenemen in de zin: *'Boeken worden ontvreemd door ze onder je jas mee te nemen.'* Maar genoeg, ik moet helaas vaststellen, dat er aan stijl- en taalgebruik nog wel wat bijgeschaafd mag worden, maar daar zal ook alle gelegenheid toe zijn, want deze beide novellen doen verwachten, dat wij wel meer van deze auteur zullen gaan horen.**)
Zet je je over dit soort onvolkomenheden heen, dan valt een groot inlevingsvermogen van de schrijver op, dat tot gevolg heeft, dat je als lezer op jouw beurt beter je kunt verplaatsen in de opgeroepen problematiek. Opgeroepen is in dat verband misschien ook niet het juiste woord, want je hebt bladzijde na bladzijde het gevoel, dat je te maken hebt met werkelijk bestaande mensen, met problemen die ook die van jezelf zouden kunnen zijn, en dat is een niet geringe verdienste van de auteur. Hij heeft het zich daarbij niet gemakkelijk gemaakt, omdat het in beide gevallen toch wel uitzonderlijke mensen betreft, mensen die ook voordat hun probleem zich voordeed, nu niet direkt overliepen van warm medemenselijk gevoel, mensen met slechte kontakten met hun naaste omgeving en daardoor verhard in een wat vegeterend bestaan. Het beklemmendst is in veel opzichten toch wel het eerste verhaal, omdat de hoofdfiguur daarin — hij mag een vreemde vent zijn — voor de problemen van *iedere* bejaarde komt te staan. Hij voelt zich afgedankt, uitgeschakeld, en ziet zijn wereldje zich verkleinen tot tenslotte zijn dagelijkse wandelingetje het meest enerverende moment van zijn bestaan wordt. Hij volgt een vaste route, merkt dat andere ouden-van-dagen dat ook doen, en telt de 'afvallers', de mensen die hij op een gegeven moment niet meer tegenkomt. Hij houdt vol, maar herkent zijn voorland. Dit soort konstateringen zijn van een beangstigend grauw perspektief, naar het mij voorkomt voor iedere bejaarde die geen zin meer in zijn leven ziet, maar ze worden in dit geval geaccentueerd doordat de man moedwillig die vereenzaming heeft bevorderd, uit 'laksheid en lafheid' zoals hijzelf zegt. Af en toe deed het verhaal mij daardoor denken aan Marcellus Emants en vooral aan diens roman *Een nagelaten bekentenis*. De stijl is even naturalistisch, het gewetensonderzoek even gedetailleerd. Het zou evenwel een zwakke Emants geweest zijn dit keer.

Nu is zo'n vergelijking natuurlijk niet eerlijk, want je kunt een hoogtepunt van driekwart eeuw geleden niet leggen naast een debuut van vandaag. Maar toch moet er meer aanleiding zijn tot zo'n vergelijking dan de inhoud alleen. En die blijkt er ook wel te zijn: de taal van Henk van Delden doet namelijk erg ouderwets aan. Zijn zinnen zijn langer dan van moderne auteurs, hij gebruikt meer adjektieven, meer bijzinnen dan we de laatste tijd gewend zijn, en doet veel moeite om allerlei details duidelijk te laten spreken. Dat geeft een sterk naturalistische indruk, ondanks het moderne van zijn onderwerpen, een herinnering aan een voorbije stijl, die daarom evenwel nog niet slecht was.

De hoofdfiguur in de eerste novelle voert een kleine strijd tegen de twijfel aan zichzelf, omdat hij toevallig heeft gehoord, dat zijn dochter denkt, dat hij seniel wordt. Zijn leven wordt er nu op gericht zichzelf te bewijzen, dat dat niet zo is, maar omdat hij zich nergens uitspreekt, wordt daardoor zijn vereenzaming alleen maar versterkt. Sluit die eerste hoofdfiguur zich tenslotte in zichzelf op, de jongeman uit het tweede verhaal reageert zo mogelijk nog passiever. Met het verlaten van een oude woning die plaats zal moeten maken voor een verkeersweg, voelt hij de schil die zijn menselijkheid bewaarde, van zich afgeschild worden. De situatie wordt — naar het mij voorkomt niet helemaal noodzakelijk — verhevigd doordat de jongen tijdens de verhuizing ziek is. Hij hoort de geluiden die de afbraak van het vertrouwde betekenen, maar neemt er zelf geen deel aan. Hij wordt mee-verhuisd op een brankard, als een meubelstuk, en zo voelt hij zich ook in de nieuwe omgeving van het moderne flatje, van alle gemakken voorzien, maar koud, kaal, onpersoonlijk, en een bedreiging van zelfs de laatste privacy door zijn abnormale gehorigheid. Ofschoon ... abnormaal? De klachten over dit soort efficiënte woonfabrieken nemen hand over hand toe in aantal, en misschien heeft Van Delden wel helemaal niet zo'n uitzonderlijk geval getekend.

Sombere verhalen dus, beide, maar somber niet alleen door hun inhoud, maar door het besef dat er mensen zijn voor wie het leven inderdaad niet meer dan dit soort kleurloos voortbestaan betekent, waarschijnlijk meer mensen dan we zo denken. Somber ook, omdat we ons al lezende ervan bewust worden hoe weinig er nog maar wordt gedaan om die mensen uitzicht te bieden op iets beters. Misschien moeten we toch maar weer eens zien wat nieuwe leden te winnen voor het Humanistisch Verbond?

R. de la Rie

*) Henk van Delden: Onder de douche (A. W. Sijthof, Leiden, 1970; ƒ 9,75).
**) Inmiddels is van hem bij dezelfde uitgever verschenen: Oifmaal

KRITISCH

STER

Vanuit Amsterdam is in deze tijd voor de volkstelling een aktie opgezet door een aantal samenwerkende jongerengroepen, waarin fel wordt geprotesteerd tegen de invoering van een persoonsnummer. Uitgezonderd de omstandigheid dat het juist in deze tijd gebeurt, waardoor twee wel verwante, maar toch strikt te scheiden zaken (volkstelling en centrale basisregistratie per komputer d.m.v. een persoonsnummer) onnodig verward dreigen te worden, is voor zo'n aktie veel te zeggen. Met de grootst mogelijke waakzaamheid moeten de door de commissie-Westerhout ontworpen en door de regering al goedgekeurde globale plannen in de gaten worden gehouden, want het betreft een ontwikkeling die de persoonlijke levenssfeer ernstig bedreigt.

Een kommissie van de humanistische wetenschappelijke stichting Socrates gaat deze ontwikkeling bestuderen, maar los daarvan is het goed een duidelijk appèl tot ons hele volk te richten.

In Amsterdam (en naar de bedoeling is ook daarbuiten) is nu een aktie opgezet waarin de verontrusting over de dreigende inbreuk op de privacy zo klemmend mogelijk moet worden gedemonstreerd. Gekozen is voor het verspreiden van een opzichtig te dragen gele ster, waarin een tekst staat gedrukt (b.v.) 'Agent, mijn nummer is 932475611'. Op deze wijze willen deze jongeren waarschuwen voor mogelijke herhaling (maar nu op veel grotere schaal) van wat al eens is gebeurd, met toen de meest afschuwelijke gevolgen.

Omdat het Humanisties Jongeren Sentrum (HJS, een weliswaar bij het Humanistisch Verbond aangesloten, maar verder volkomen zelfstandige stichting) bij deze aktie betrokken is, wil de redaktie van dit blad, dat ook de naam HUMANIST draagt, zich met nadruk hier van distanciëren, teneinde iedere verwarring te voorkomen.

Wij hebben begrip voor en ondersteunen iedere goede poging om op de meest effektieve wijze duidelijk te maken wat er gaat gebeuren indien de bevolkingsboekhouding centraal — via een komputer — wordt bijgehouden, zodat iedereen hierover bewust en met oog voor mogelijke konsekwenties, een standpunt kan innemen. Wij weten dat de 'ster-aktie' allesbehalve boosaardig is opgezet, maar juist in de overtuiging dat het om een heel ernstige zaak gaat, lijkt ons iedere aktie verwerpelijk die deze zaak niet volledig dient. De gele ster roept bij velen de meest afschuwelijke herinneringen op, het keert mensen geestelijk weer binnenste buiten. Dit effekt van zo'n aktie te negeren (om niet te spreken van dit te aksepteren) wijst op òf een onmacht om er ook maar iets van te begrijpen, òf op een bewuste verachting van andermans gevoelens. Dit laatste is van het HJS niet voor te stellen, en het is ook gewoonweg niet waar. We moeten het helaas op het eerste houden.

WITMAKERS

Wij kennen niet alleen gastarbeiders, maar ook gastarbeidsters. Dat zijn niet-autochtone dames die hand- en spandiensten verrichten ten behoeve van onze oververhitte economie enz. enz. Soms werken zulke dames in een wasserij, zoals in Nederhorst den Berg. Daar wonen er elf uit Joegoslavië in één huis, keurig geregeld. Van vreemde smetten vrij, hebben de wasserijbazen gewild, want in het kontrakt dat de dames moesten tekenen stond gedecreteerd dat ze niemand mochten laten overnachten, op straffe van ontslag. Drie dames die toch de nacht hebben doorgebracht met landgenoten, zijn er dan ook onmiddellijk uitgevlogen. Op de trein naar huis gezet. De wasserijbazen hebben niet alleen keurig de zedenmeester gespeeld, maar de rol van de vreemdelingenpolitie er ook vrijwillig bij genomen. Ter hoogte van Keulen hebben de dames gelukkig ingezien dat zij nog altijd baas over zichzelf zijn en zich de wet niet door een paar Hollandse witmakers behoeven te laten voorschrijven. Met bekwame spoed keerden ze terug naar ons land, waar wij ons intussen nog steeds zaten te verbazen over zo'n treffend staaltje van bevoogding van volwassen mensen. Als hij straks mocht aanbellen: doe die wasserij de deur uit!

MORALITEIT

In Zuid-Afrika is de wereld niet alleen verdeeld in blank en zwart, maar hij is ook nog eens op z'n kop gedraaid. In iedere beschaving is in sommige opzichten de wet te beschouwen als een in rechtsnormen uitgekristalliseerde moraal. De wetgeving is een weerslag van de geldende opvattingen. In Zuid-Afrika ligt dat anders. Daar is de moraal opgelegd door de wet. Het is in elk geval moeilijk anders te zien wanneer men bedenkt dat de beruchte z.g. Moraliteitswet o.m. seksuele gemeenschap tussen partners van verschillend ras verbiedt. Hoe kom je er achter, dat deze wet overschreden wordt, zo vraag je je af, en de meest stoute fantasieën dringen zich op. Welnu, zo fantastisch zijn die fantasieën ook weer niet, want inderdaad klimmen in de Zuidafrikaanse politiepraktijk agenten van een speciale dienst in bomen om in slaapkamers te kijken, gluren als voyeurs tussen gordijnen door, voelen (zoals zo treffend beschreven) in lege bedden naar veelzeggende warme plekjes, etc. etc.

In 1969, zo meldt ons de Volkskrant, zijn 1184 mensen verdacht van overtreding van deze Moraliteitswet. 679 van hen zijn schuldig bevonden en dat betekent altijd de cel in (maximaal 7 jaar) en tegen mannelijke 'immorelen' mogelijk lijfstraffen. Men heeft dit keer heel weinig fantasie nodig om te beseffen wat voor mensonterends deze rechtspraktijk in feite oplevert, ook al wordt men 'vrijgesproken'. Niet alleen werden ook stabiele verhoudingen 'in naam der wet' stukgemaakt, maar in sommige gevallen vormde zelfmoord de droeve apotheose.

Er is, met name door de bekende oppositiepartij (eigenlijk een partijtje) van Helen Suzman, weer eens in het parlement geprotesteerd, maar zal het veel uitmaken? In Zuid-Amerika lijkt geen prijs te hoog om het ras zuiver en de handen schoon te houden.

In een gezin met opgroeiende jonge mensen spreekt het vanzelf, dat alles wat 'mode' is een poosje het gezinsbeeld beheerst. Daarbij denk ik niet eens in de eerste plaats aan kleding en haardracht; al is het wel zo, dat mijn man al een hele tijd niet meer naar de kapper mag en mij is als allerhoogst dogma ingescherpt, dat je bij een lange rok onder geen enkele voorwaarde gewone schoenen mag dragen. Ook geen geklede met een zilveren gesp of elegante met een hakje; o nee, dan kun je je lange jurk beter meteen verscheuren tot poetslappen, want dat is geen gezicht, er m o e t e n laarzen bij.

Maar daar wou ik het eigenlijk niet over hebben. Wat wij heel sterk als modeverschijnsel ondergaan zijn de mopjes, waarmee ons kroost in de loop der tijden is thuisgekomen. De vieze woorden en de schuine mopjes waar iedere ouder nu eenmaal doorheen moet, zijn meer leeftijdsverschijnselen, maar wat erop volgden waren de destijds uit Amerika overgewaaide gruwelijke en wrede moppen over gehandicapten en lijken en softenon-kinderen.

Ik kan er zo gauw geen voorbeeld van bedenken maar ik vond dit soort verhalen altijd erg naar. Dat zei ik ook en dat begrepen ze wel, want ze weten, dat de oudere generatie zo van die taboes heeft waar ze geen scherts over kunnen velen.

Volkomen belachelijk vinden ze dat, want je mag wel grapjes maken over schoonmoeders en Sam en Moos maar niet over iemand in een invalidekarretje. Dat zijn toch óók volwaardige mensen? Waarom moet je daar altijd over praten met een pepermuntsmaak in je mond en met tranen in je ogen? Daar help je die mensen heus niet mee. Goed, goed, we weten het, maar verder diskussiëren heeft geen zin want de tijd van de schokken waar we maar aan moesten wennen, is alweer geweest. Is er nu iets nòg ergers om ludiek mee te doen? Blijkbaar niet, het getij is gekeerd, we horen de laatste tijd steeds meer 'lieve mopjes', waar iedereen van wegsmelt van vertedering. Helaas kan ik niet goed moppen vertellen maar twee ervan wil ik u toch niet onthouden.

Er komt een geweldig gespierde krachtpatser een café binnen, stapt regelrecht naar de bar, geeft een dreun op de tapkast en buldert: 'Een dubbele whisky, of anders . . !' De ober schenkt vlug in, de man slaat het glas in één slok achterover en verdwijnt. Zonder betalen. Dit gebeurt een paar dagen achter elkaar en een klein mannetje, dat het allemaal gezien heeft, denkt: 'Dat kan ik ook'. Hij loopt naar de bar, slaat op de tapkast en roept op z'n hardst: 'Een dubbele whisky, of anders . . !' De ober kijkt hem ijzig aan en vraagt: 'Anders wàt?' Waarop het mannetje in elkaar krimpt en fluistert: 'Anders een cola'tje.' Dat is een lief mopje vinden wij.

Het andere lieve mopje gaat over een komputer, de enige komputer in de wereld, die vragen beantwoordt, die niemand kan beantwoorden. Een grote groep geleerden zit eromheen en het eerste briefje wordt erin gestopt: 'Als Amerika Rusland aanvalt, waar zal dat dan zijn en hoe?' Hevig gestommel in het apparaat. De geleerden wachten ademloos. Eindelijk valt het antwoord eruit: 'Ja.' Grote konsternatie. Niemand begrijpt er iets van. Ze zijn woedend en ze voelen zich genomen. Weer een briefje erin: 'Wàt ja?!' De machine tikt en ratelt en puft en prrrt en rinkelt. De spanning stijgt ten top. Dan komt het tweede antwoord eruit rollen; een briefje, waarop de komputer heel beleefd geschreven heeft: 'Ja, meneer.'

Na de erotiek, de lijken en de glazen ogen is dit echt wel een verademing. *Ans Spigt*